

RADOVI

ZAVIČAJNOG MUZEJA – VISOKO

RADOVI ZAVIČAJNOG MUZEJA – VISOKO

Izdavač

JU Zavičajni muzej – Visoko

Glavna i odgovorna urednica

Đenana Ganić, prof.

Urednički savjet

prof. dr. Mehmed Kardaš, Mubera Pulo, dipl. orijent.,
Habiba Efendira-Čehić, prof., Tarik Silajdžić, MA

Redakcija

prof. dr. Ibrahim Krzović (Filozofski fakultet, Sarajevo), dr. Aladin Husić (Orijentalni institut, Sarajevo), prof. dr. Adnan Kaljanac (Filozofski fakultet, Sarajevo), prof. dr. Esad Delibašić (Filozofski fakultet, Zenica), dr. Ramiza Smajić (Institut za historiju, Sarajevo), prof. dr. Haris Dervišević (Filozofski fakultet, Sarajevo), prof. dr. Amra Šaćić Beća (Filozofski fakultet, Sarajevo), dr. Enes Dedić (Institut za historiju, Sarajevo)

Međunarodna redakcija

prof. dr. Iva Kaić (Filozofski fakultet, Zagreb), dr. Angelina Raičković Savić (Arheološki institut, Beograd), dr. Slaviša Perić (Arheološki institut, Beograd)

Sekretar redakcije

Tarik Silajdžić, MA

ISSN 2712-1879 (print)

ISSN 2744-1377 (online)

<https://zavicajnimuzej.com/izdavackadjelatnost/>

SADRŽAJ

RIJEČ UREDNICE	5
----------------------	---

ČLANCI

Salmedin Mesihović: Arduba – “Visoki grad”?	9
Zijad Halilović: Nekropola Didorada i novopronađeni epigrafski spomenik s područja Vareša	32
Đenana Ganić: Ubikacija, evidentiranje i rekognosciranje stećaka na području općine Visoko sa procjenom stanja oštećenja/očuvanosti – IV faza	56
Mubera Pulo: Stara muslimanska mezarja u Lužnici i Podvincima kod Visokog: Stanje mezarja i mjere zaštite	71
Emir Demir: Osmanski porezni defteri za Visočku nahiju: Mahala Zgošća u prvoj polovini XIX stoljeća	97
Mehmed Karđaš: Fonetske odlike govora Visokog krajem XIX stoljeća	119
Andrew Lawler: Lost Heritage: The works of Visoko artist Ranko Milanović on the theme of the People’s Liberation War..	139
Ivana Bellina: O značaju muzeja za obrazovanje i društveni razvoj u lokalnoj zajednici	203
Tarik Silajdžić: Bibliografija radova Antona Smodića	215

PRIKAZI

Adis Zilić, Radivojevići – Vlatkovići vlastela Humske zemlje i Krajine, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, 2021, 468 str. (Amina Šehović)	223
--	-----

Edin Bujak i Vahid Alađuz, <i>Srednjovjekovno naslijeđe hadžićkog kraja</i> , Općina Hadžići, Hadžići, 2024, 311 str. (Enes Dedić)	231
Ramiza Smajić, <i>Osmanski popisni defteri stanovništva Visokog i okoline iz 1850. godine</i> , Sarajevo: Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka, Gradska biblioteka, Visoko, 2022, 565 str. (Amir Džinić).....	235
Mustafa Berhamović, <i>Vakufi u Visokom: nacionalizacija i povrat (1945–2021)</i> , Medžlis Islamske zajednice Visoko – Vakufska direkcija, Visoko – Sarajevo, 2023, 344 str. (Lamija Keso)....	238
<i>Prilozi 51</i> , Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, 2022, 392 str. (Edin Huseinović).....	241
Pregled najvažnijih aktivnosti Zavičajnog muzeja u Visokom za period 2022–2024. godine.....	245
Podaci o autorima i autoricama.....	251

Mubera Pulo

Stara muslimanska mezarja u Lužnici i Podvincima kod Visokog: stanje mezarja i mjere zaštite

Apstrakt: U radu je predstavljen pregled stanja tri stara muslimanska mezarja na području Grada Visoko, u Lužnici i Podvincima, problematika devastacije, zakonske zaštite te prijedlozi potrebnih mjera zaštite. Mezarje zvano "Tekija" ili "Na tekiji" u naselju Lužnica pretrpjelo je najveća oštećenja, naročito tokom agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu '92-'95. godine, kada je devastirano u cijelosti. Rad sadrži i popis svih zaštićenih muslimanskih mezarja na području Grada Visoko, evidentiranih na listi lokaliteta kulturnohistorijskog naslijeđa iz osmanskog perioda, te njihovu kategorizaciju.

Ključne riječi: stara mezarja, Lužnica, Podvinci, Visoko

Visoko u osmanskom periodu

Već 1462. godine, prije zvaničnog pada srednjovjekovnog Bosanskog Kraljevstva pod osmansku vlast, formirana je Visočka nahija – upravno-teritorijalna oblast sa sjedištem u Visokom. Najstariji do sada poznati izvor koji spominje Visoko u sastavu Osmanskog carstva je vakufnama Isa-bega Ishakovića, pisana u Sarajevu između 1. februara i 3. marta 1462. godine.¹

Bosanski namjesnik sandžakbeg Ajas-paša smatra se začetnikom Visokog kao naselja orijentalno-islamskog tipa. Kao svoju zadužbinu podigao je u Visokom kompleks građevinskih objekata koji su činili jezgro novog naselja: javno kupatilo – *hamam*, trgovačke radnje – *dućane* i most na rijeci Bosni.²

¹Šabanović 1952: 22.

²Ibidem 29-37; Čar-Drnda 1990: 194.

O postepenom urbanom razvoju naselja niz obalu rijeke Fojnice, nekoliko decenija kasnije, svjedoči vakufnama Hadži Mustafe sina Is-hakovog, poznatog kao Muslihuddin Čekrekčija, datirana 1526. godi-ne, u kojoj se Visoko naziva kasabom.³

U ovoj vakufnami se navodi da je dao sagraditi mekteb i most preko rijeke Bosne u Visokom, te dućane oko ranije sagrađenog Ajas-begovog hamama, što predstavlja začetak razvoja čaršije u Visokom.⁴

Budući da u trećoj deceniji 16. st. Visoko već ima status kasabe, prva visočka džamija, nazvana po svom osnivaču Šerefudinu, morala je biti izgrađena ranije, najvjerojatnije između 1516. i 1524. godine. U blizini džamije formirana je i locirana prva muslimanska mahala, nazvana istim imenom – mahala džamije Šerefuddina.⁵

Grad Visoko se intenzivno širi tako da u četvrtoj deceniji 16. stoljeća već ima sedam gradskih četvrti, a do početka 17. st. Visoko izrasta u značajan zanatsko-trgovački centar sa jedanaest gradskih če-tvrti – mahala, od kojih pet u užem jezgru grada uz čaršiju i šest u tzv. varoškom dijelu grada.⁶

Kreševljaković navodi da je do 1640. godine u Visokom bilo se-dam džamija, a da su kasnije sagrađene još dvije.⁷ Do kraja osmanske uprave u Bosni i Hercegovini Visoko je imalo devet džamija, hamam, tekiju, hanove, mektebe, medresu, ruždiju, musalu, česme, most, pravoslavnu crkvu sa osnovnom školom. Pored dućana bila je tu i tabhana locirana na ranijoj periferiji naselja, a grad je povezan novim putevima sa susjednim Kiseljakom te graničnim dijelom sa nahijom Zenica, do iza današnjeg mjesta Donji Kakanj.⁸

O muslimanskim mezarjima na području općine Visoko: brojnost i stanje

Na području Grada Visoko nalazi se preko stotinu muslimanskih me-zarja. Prema podacima Medžlisa Islamske zajednice Visoko evidenti-rano je 58 aktivnih i 30 pasivnih mezarja, dok se na području Medžlisa

³ Kreševljaković 1938: 17–38.

⁴ Ibidem.

⁵ Čar-Drnda 1990: 196.

⁶ Ibidem 197.

⁷ Kreševljaković 1934: 78.

⁸ Husić 2022: 90.

Islamske zajednice Gračanica, koja pripada Gradu Visoko, nalazi 41 aktivno i 12 pasivnih mezarja.⁹

Većina starih mezarja nisu više aktivna. To su uglavnom mezarja smještena u haremima gradskih i ostalih mjesnih džamija. Veći broj starih mezarja smješten je na samostalnim lokacijama u bližoj ili daljoj okolici naselja.

Najveće staro mezarje u urbanom dijelu Visokog je Veliko mezarje kod "betonskog mosta" na desnoj obali rijeke Bosne, na ulazu u grad Visoko, sa brojnim nišanima različitih tipova i starosti. Stariji nišani su nedatirani, a od datiranih najstariji su iz 1147. hidžretske, odnosno 1734/35. godine.¹⁰ Ukopavanje umrlih u ovom mezarju prestalo je 1948. godine, ubrzo nakon završetka II svjetskog rata.¹¹

U skoro svim aktivnim mezarjima može se naći manji ili veći broj starijih nišana, s tarisima / natpisima ili bez njih, te se po vrsti izrade i tipovima može okvirno odrediti period iz kojeg potječu.

Mjestimično su prisutne i vrlo rijetke prelazne forme nišana, rušične izrade, specifičnog oblika i ukrasa, i oni predstavljaju najstarije nišane na području Grada Visoko karakteristične za period 15–16. stoljeća.¹² Također, nišani najstarijeg perioda često su locirani, kako u skupinama tako i pojedinačno, na usamljenim lokacijama, udaljenim od naselja. Nemaju tariha / natpisa tako da se ne može precizno utvrditi godina iz koje potječu, međutim, na osnovu formi, izrade i dimenzija može se zaključiti da se radi o najstarijim nišanima. Narodna tradicija ove stare nišane, pogotovo kada se radi o pojedinačno lociranim nišanima, pripisuje osmanskim borcima poginulim prilikom osvajanja Bosne, pa otuda naziv šehitski, gazijski ili nišani od fetha.¹³ Naučne analize idu pak u prilog činjenici da se radi o grobovima autohtonog

⁹ Podaci MIZ Visoko i MIZ Gračanica iz 2023. godine. Također, postoji izvjestan broj starih mezarja smještenih na privatnim parcelama, koja nisu pod patronatom nijednog međžlisa i nisu u evidenciji.

¹⁰ Mujezinović 1998: 456.

¹¹ Durajlić 2012: 37.

¹² Prema studiji o mogućnostima zaštite i uređenja kulturnohistorijskog naslijeđa na području općine Visoko koju su pripremili kustosi Zavičajnog muzeja za potrebe izrade prostornog plana opštine Visoko 1986. godine nišani u mezarjima u Stuparićima i Vidovićima te nišani u mezarju "Debeli nišani" u Hlapčevićima spadaju u najstarije te su zbog kulturnohistorijskih vrijednosti, estetskih i spomeničkih osobnosti svrstani u I kategoriju kulturnohistorijskog naslijeđa Visokog.

¹³ Šehid – musliman koji junačkom smrću pogine u borbi za vjeru; nevino pogubljeni; mučenik (ar. *šāhid*, tur. *şehit*); gazija – heroj, ratni junak, pobjednik (ar. *gāzī*, tur.

islamiziranog stanovništva Bosne i Hercegovine, na što upućuju najstarija muslimanska mezarja ili pojedinačni nišani smješteni neposredno uz srednjovjekovna groblja – nekropole stećaka. Najstariji nišani, od prve polovine 15. st. pa do početka 17. st., gotovo da i nemaju natpisa na orijentalnim jezicima. Na njima su česte oznake: polumjesec, luk sa strijelom, čomaga, tordirane vrpce, sjekire, tubasti mačevi itd., a rijetko životinjske i ljudske figure, ruke ili šake.¹⁴ Tako su se npr. na dva nišana u mezarju zvanom Bisag u Vidovićima nalazili uklesani čekići.¹⁵

Stara muslimanska mezarja sa nišanima, uz srednjovjekovne nekropole sa nadgrobniim spomenicima – stećcima, svjedok su višestoljetnog kontinuiteta života na ovim prostorima. Njihovo postojanje ukazuje na promjene kulturnog i civilizacijskog miljea nastale kretanjima i izmjenama stanovništva tokom dugog historijskog razvoja visočkog kraja. Uz lokalni značaj, mezarja / groblja kao nijemi svjedoci prošlosti i karakteristični arhitektonski spomenici materijalne baštine zauzimaju veoma važno mjesto u kulturnoj historiji ljudskog društva. I pored toga, stanje očuvanosti starih muslimanskih mezarja, pogotovo na usamljenim lokacijama, relativno udaljenim od sadašnjih naselja, nije zadovoljavajuće, jer su zapuštena, odavno zaboravljena, bez održavanja i brige o njihovom očuvanju. Dva mezarja u Lužnici su primjer koji potvrđuje da je stanje u praksi čak lošije nego što se moglo i pretpostaviti, te da se očuvanju autentičnih spomenika prošlosti ne pridaje pažnja niti se čini bilo šta kako bi se stanje popravilo.¹⁶

Mezarje “Tekija” ili “Na tekiji” u naselju Lužnica

Naselje Lužnica jedno je od visočkih naselja koje se spominje u prvom sumarnom katastarskom popisnom defteru (*Tapu tahrir defteri*) Bosanskog sandžaka iz 1468/9. godine sa jednim evidentiranim

---

gazi); feth – osvajanje; tursko osvojenje Bosne (ar. *fāth*, tur. *fetih*), Škaljić 1979: 583, 290, 281; Mujezinović 1998: 13.

¹⁴ Ibidem 11.

¹⁵ Ibidem 465. Nažalost, tokom agresije na RBiH veći broj nišana i na ovom mezarju je teško oštećen. Vidjeti: Durajlić 2012: 59.

¹⁶ Svijetao primjer je mezarje “Šehidova / Šetova luka” na kojem su tokom 2022. i 2023. god. izvršeni radovi na uređenju mezarja u saradnji sa Muzejom Sarajeva i Fondacijom “Visoki” iz Visokog kao finansijerom radova.

domaćinstvom.¹⁷ U sumarnom popisnom defteru iz godine 1489. u Lužnici se navode 4 hrišćanske kuće, da bi postepenim širenjem islama, prema podacima popisa iz 1516. godine, u Lužnici, jednom od evidentiranih sela visočke nahije, bile registrovane 3 kuće kršćana i 1 muslimanska kuća.¹⁸

U popisu iz 1570. godine u Lužnici je evidentirano 11 muslimanskih kuća i 4 neoženjena, a u popisu iz 1604. godine bilježi se 21 muslimanska kuća.¹⁹

Milenko Filipović u svom radu *Visočka nahija* navodi da se u "sidžilu sarajevskog mule iz godine 973. po hidžretu (29. jula 1565 – 19. jula 1566) pored varoši Visokog pominju i neka sela, a između ostalih i Lužnica".²⁰

Staro muslimansko mezarje zvano "Tekija" ili "Na tekiji" nalazi se na području sela Lužnica, sjeverno od Visokog, ispod srednjovjekovne utvrde Čajograd, na putu iz Gračanice prema Kraljevoj Sutjesci. Locirano je na padini kose koja se spušta prema putu i obali rječice Lužnice, odnosno Lužničkog potoka, u šumi koja se od perioda austro-ugarske vlasti zove Margita. Prema predanju starijih stanovnika ova lokacija u prošlosti se zvala Jondža (tur. *yonca* = djetelina).²¹

Za ovo mezarje Filipović u svom radu kaže da se na granici između sela Lužnica i Bištrani nalazi lokalitet Tekija "sa vrlo starim muslimanskim grobljem" za koje "vele da je svatovsko", a isti toponim Filipović navodi kao "ispašu" sela Bištrani. Prema navođenju Filipovića "Na tekiji, koja pripada Lužnici, je pominjato starinsko groblje. Priča se, da je tu bila tekija. Zaista, u tom groblju ima jedan šehovski nišan".²²

Mehmed Mujezinović u svom radu "Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine" za ovo mezarje kratko navodi: "Sjeverno od Visokog, a na putu iz Gračanice prema Sutjesci, nalazi se staro groblje zvano 'Na tekiji' u kojem se nalazi desetak starih nišana sa turbanima i u formi stela."²³

Na osnovu oblika, formi i izgleda nišana te nepostojanja tariha može se zaključiti da se radi o vrlo starim nišanima, odnosno da je mezarje jedno od starijih na području Visokog. Potvrda tome je i činjenica

¹⁷ Aličić 2008: 94.

¹⁸ Čar-Drnda 1991: 218, 222.

¹⁹ Ibidem 233, 237.

²⁰ Filipović 1928: 262–263.

²¹ Durajlić 2012: 179.

²² Filipović 1928: 279, 546, 558.

²³ Mujezinović 1998: 461.

da i danas među stanovnicima visočkog kraja vlada mišljenje da se na ovoj lokaciji nekad nalazila tekija,²⁴ na što upućuje i sam toponim.

Stanje mezarja

Mezarje “Tekija” / “Na tekiji” je, nažalost, danas u veoma lošem stanju. Uspravni nišani na autentičnim lokacijama gotovo da ne postoje, odnosno mezarje je većim dijelom devastirano. Slučajni prolaznik jedva bi mogao naslutiti da se tu nekad nalazilo mezarje. U mezarju se *in situ* nalaze fragmenti polomljenih nišana i devastirani santrači djelimično utonuli u zemlju i zarasli u travu (Sl. 1).

Sl. 1. Mezarje danas
(Fotodokumentacija Zavičajnog muzeja – Visoko)

Teško stanje mezarja prouzrokovano je nizom nesretnih okolnosti koje su se desile u posljednjih tridesetak godina.

Prvo narušavanje mezarja desilo se prilikom izvođenja zemljanih radova – prosijecanja puta direktno preko mezarja od strane

---

²⁴ U aktu Službe za urbanizam, stambeno-komunalne poslove i katastar nekretnina broj: 03/1-23-7-274/15 od 27. 4. 2015. godine traži se mišljenje Zavičajnog muzeja na osnovu zahtjeva Mjesne zajednice Bulčići u kojem se navodi potreba zaštite ovog lokaliteta “jer se pretpostavlja da se na navedenom lokalitetu nalaze ostaci vjerskog objekta Tekija iz vremena Osmanskog carstva i njihove vladavine na ovim prostorima”.

Sekcije za uzgoj i zaštitu šume Goruša iz Visokog, u jesen 1986. godine, radi odvoza postojeće drvene mase koju su mještani prevlačili. Tada je znatno devastiran veći dio mezarja – polomljeni, izvaljeni i dislocirani stari nišani kao i santrači. U neoštećenom dijelu mezarja ostali su *in situ* nišani u formi stela i sa turbanom na nekoliko mezara. Prije posljednjih ratnih zbivanja na mezarju se nalazilo desetak nišana dimenzija do dva metra visine sa “glavom” u formi različitih turbana, te nekoliko stela (Sl. 2). Krajem iste (1986) godine pokrenuta je inicijativa Zavičajnog muzeja – Visoko, u saradnji sa tadašnjim inspektorom šumarstva Esadom Durajlićem, za pokretanje postupka sanacije i zaštite mezarja. O ovome je blagovremeno i u više navrata Zavičajni muzej – Visoko obavijestio tadašnji Zavod za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti SR BiH sa zahtjevom da stručno lice izvrši uvid u situaciju radi potrebne zaštite i sanacije. Jula 1990. godine, nakon zahtjeva Sekretarijata za privredu i društvene djelatnosti općine Visoko, a na inicijativu Zavičajnog muzeja, Zavod za zaštitu kulturnohistorijskog i prirodnog naslijeđa BiH izdao je Saglasnost za postavljanje ograde oko mezarja.

Sl. 2. Mezarje prije devastacije 1993. godine

Godine 1991. započet je postupak uspravljanja i utvrđivanja starih nišana na lokalitetu te je planirano ograđivanje mezarja, međutim, radovi su prekinuti uslijed ratnih dešavanja u periodu 1992–1995. godine.

Tokom agresije 1992–1995. na Republiku Bosnu i Hercegovinu mezarje je potpuno devastirano vandalskim razbijanjem nišana na cijeloj površini mezarja, čime je i nekoliko preostalih cjelovitih nišana razbijeno na komade. Uništavanje nišana napravili su u julu 1993. godine pojedini ekstremni stanovnici (hrvatske nacionalnosti) susjednih naselja Bulčići, Poljani i Kovačevac. Predsjednik općinske Komisije za zaštitu kulturnohistorijske baštine gospodin Esad Durajlić marta 1995. godine o devastaciji nišana je pismenim putem informisao lokalne strukture vlasti insistirajući da se polomljeni nišani prevezu u Komunalno preduzeće Gradska groblja Visoko radi obrade i sanacije.²⁵

Dosadašnje aktivnosti poduzete na zaštiti mezarja

Vijeće općine Visoko je 1997. godine donijelo *Odluku o pristupanju sanaciji i konzervaciji starog šehidskog mezaristana u Lužnici* broj: 01/2-012-42/97 od 24. 2. 1997. godine.²⁶

U periodu od 27–29. 1. 2003. godine u podrumske prostorije Zavičajnog muzeja – Visoko deponovani su dijelovi starih nišana iz mezarja “Tekija” / “Na tekiji” i obavljeni su primarni zaštitni radovi: fotografisanje, rekonstrukcija fragmenata stuba nišana, rekonstrukcija likovne kompozicije i čišćenje kamena od mahovine i lišaja.

Tokom 2003. godine kamenoklesar iz Mošćanice kod Zenice izradio je kopiju jednog polomljenog starog nišana iz Lužnice, čiji se original čuva u depou muzeja (Sl. 3).

Godine 2008. originalni fragmenti nišanā (kao i kopija nišana izrađena u Mošćanici) preneseni su u depo JKP “Gradska groblja” Visoko.²⁷

---

²⁵ Akt broj: 1/95 od 21. 3. 1995. godine.

²⁶ Sl. glasnik Općine Visoko, 1/97.

²⁷ Akt Zavičajnog muzeja – Visoko: br. 03-66-07/08 od 6. 5. 2008. godine.

Sl. 3. Originalni fragmenti polomljenog velikog nišana koji se čuva u Zavičajnom muzeju – Visoko (Fotodokumentacija Zavičajnog muzeja – Visoko)

Godine 2013. predstavnici Zavičajnog muzeja zajedno sa spoljnim saradnikom ing. Esadom Durajlićem, u saradnji sa učenicima Medrese “Osman-ef. Redžović” iz Velikog Čajna i profesorom Emirom Uzunalićem očistili su lokalitet mezarja od niskog rastinja – šiblja i grmlja koje je otežavalo pristup i kretanje po lokalitetu. Prilikom radova na čišćenju u neposrednoj blizini mezarja u isušenom koritu potoka zvanog Suhodol uočen je veliki broj oštećenih i polomljenih dijelova nišana, devastiranih tokom agresije na državu Bosnu i Hercegovinu 1993. godine. Ulomci pronađenih nišana izvađeni su iz korita potoka i locirani na pristupačnijem mjestu na lokalitetu.

Godine 2016. stručni uposlenici Zavičajnog muzeja izvršili su opservaciju lokaliteta Tekija kao i nišana s ovog lokaliteta deponovanih u JKP “Gradska groblja” Visoko (Sl. 4, 5. i 6).

Sl. 4. Dijelovi polomljenih nišana na samom lokalitetu mezarja "Na tekiji"
(Fotodokumentacija Zavičajnog muzeja – Visoko)

Sl. 5. Dijelovi polomljenih nišana na samom lokalitetu mezarja "Na tekiji"
(Fotodokumentacija Zavičajnog muzeja – Visoko)

Sl. 6. Fragmenti polomljenih nišana deponovanih u JKP "Gradska groblja Visoko"
(Fotodokumentacija Zavičajnog muzeja – Visoko)

Zakonska zaštita

- Prema evidenciji Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta mezarje "Tekija" je bilo evidentirano pod nazivom: *Groblje Na tekiji, Tekija, Visoko* – Osmanski period, a u opisu stoji: "Groblje je locirano sjeverno od Visokog, na putu iz Gračanice prema Sutjesci. Staro groblje zvano 'Na tekiji' ima desetak starih nišana sa turbanima i u formi stele. Navedeno dobro nije bilo upisano u Registar spomenika kulture Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine."²⁸
- U studiji "Mogućnosti zaštite i uređenja kulturnohistorijskog naslijeđa na području opštine Visoko" lokalitet "Tekija" / "Na tekiji" uvršten je kao spomenik III kategorije.²⁹

²⁸ Podaci ustupljeni od Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, 19. 1. 2024. god. Akt Zavoda za zaštitu spomenika FBiH br. 07-40-4-1417-1/16 od 14. 4. 2016. god.

²⁹ Studiju su pripremili kustosi Zavičajnog muzeja 1984. godine za potrebe izrade Prostornog plana Opštine Visoko za period od 1986. do 2000, odnosno 2015. godine. Studija nije štampana i dio je arhiva Zavičajnog muzeja.

- U evidenciji kulturnohistorijskog naslijeđa na području općine Visoko staro muslimansko mezarje “Na tekiji” vodi se kao zaštićena zona spomenika II kategorije koji imaju lokalni značaj.³⁰
- U evidenciji kulturnohistorijskog naslijeđa na području općine Visoko – Značajni lokaliteti i graditeljske cjeline iz Osmanskog perioda na području općine Visoko koje treba zaštititi, muslimansko mezarje “Na tekiji” vodi se kao zaštićena zona III kategorije.³¹
- Od 18. 2. 2016. godine ovaj lokalitet nalazi se na Listi peticija Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH pod brojem 07.3-35.1-5/2016-14.³²
- Prema podacima Službe za urbanizam, stambeno-komunalne poslove i katastar nekretnina grada Visoko staro mezarje “Tekija” / “Na tekiji” nalazi se u sklopu parcele k. č. 932 k. o. Bulčići. Parcela nosi naziv Margita, a zauzima ogromnu površinu od 1.732,472 m² šume druge, treće i četvrte klase. Samo mezarje je situirano na granici parcele uz lokalni put Lužnica – Bulčići i zauzima manju površinu od približno 500 m². Kompletna parcela vlasništvo je Federacije BiH, a pod patronatom Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, odnosno JP Šumsko-privredno društvo ZE-DO kantona d.o.o. Zavidovići / JP Šumska uprava Visoko.³³

Prijedlozi mjera zaštite mezarja

- Budući da je mezarje smješteno na manjem dijelu veće parcele koja se vodi kao šuma druge, treće i četvrte klase, potrebno je da se u narednom periodu u saradnji sa nadležnom općinskom

³⁰ Sl. glasnik Općine Visoko, br. 7/2003.

³¹ Sl. glasnik Općine Visoko, br. 5/2015.

³² Akt Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika br. 05.2-35.2-10/16-63 od 31. 3. 2016. god. dostavljen Zavičajnom muzeju – Visoko po predmetu: Mezarja u Lužnici i Podvincima, općina Visoko – zahtjev za dostavu dokumentacije; Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, Lista peticija gradovi/općine; <http://kons.gov.ba/data/Novi%20dokumenti/Peticije/peticije-opcine-07.02.2023.pdf>

³³ Na osnovu zahtjeva Zavičajnog muzeja, a nakon uviđaja na licu mjesta geometra Suvade Kadić od 13. 4. 2016. godine u predmetu identifikacije starih mezarja, Služba za urbanizam, stambeno-komunalne poslove i katastar nekretnina izdala je Uvjerenje broj: 03-23-4022/16 od 18. 4. 2016. godine kojim se potvrđuje navedeni podatak.

- službom izvrši postupak tzv. "cijepanja" dijela zemljišta na kojem je smješteno mezarje, u obuhvatu površine koju zaprema.
- Realizacija planiranog projekta sanacije te postavljanje ograde oko mezarja.
  - Realizacija planiranog postupka povezivanja fragmenata nišana u cjeline, konzervacija, restauracija i postavljanje nišana na autentičnu lokaciju.³⁴

Mezarje "Šehidova / Šetova luka" u Lužnici

Staro muslimansko mezarje "Šehidova / Šetova luka"³⁵ nalazi se na blagoj uzvisini naspram naselja Lužnica, na približnoj udaljenosti 1000 m od starog muslimanskog mezarja "Tekija" / Na tekiji" u Lužnici. Nišani se nalaze na različitim lokacijama padine, uglavnom položeni horizontalno i urasli u travu. Budući da su samo djelimično vidljivi, vrlo je teško tipološki ih klasificirati. Pažnju privlači jedan veći uspravni nišan sa tragovima dubljeg oštećenja ostrim predmetom, što upućuje na struganje kamena i praznovjericu o iscjeliteljskoj moći ovog kamena.³⁶ Toponim "Šehidova / Šetova" asocira na jednog (ili više) nepoznatog šehida ukopanog u ovom mezarju po kojem je mezarje dobilo ime.

Ni na jednom nišanu nije zabilježen tarih / natpis. Jednostavnog su oblika, bez turbana i bez ornamentike. Izuzetak čini nekoliko nišana sa vidljivim uklesanim sabljama, koje također potvrđuju da se radi o jednom od starijih mezarja na području Visokog. U prilog tome ide i

---

³⁴ Budući da je kao ing. šumarstva dugi niz godina bio uposlenik općinske službe i obilazio teren na području Visokog, Esad Durajlić je kao veliki zaljubljenik kulturnohistorijskog naslijeđa na području grada Visokog posebnu pažnju posvetio starim muslimanskim mezarjima te je glavni inicijator sanacije ovog mezarja. Iz bogatog iskustva i terenskog rada nastao je njegov autorski rad – knjiga *Islamski sakralni spomenici iz Osmanskog perioda na području Općine Visoko* u izdanju Medžlisa IZ Visoko, Zavičajnog muzeja – Visoko i Fondacije "Visoki" iz Visokog, 2012. godine.

³⁵ Sam toponim sastoji se od riječi *šehid* i riječi *luka*. Vrlo je rasprostranjena upotreba ovih toponima u našim krajevima. *Šehid/šehit* znači: musliman koji je junačkom smrću poginuo u borbi ili nevino pogubljeni, stradali i mučenik; *luka* označava ravne površine sa obradivim zemljištem.

³⁶ O tome govori i Mehmed Mujezinović u svom radu "Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine" navodeći "...da su na jednom nišanu vidljive strugotine vršene ostrim predmetima, gdje se očito radi o struganju kamena od strane praznovjernih pojedina u svrhu liječenja". Mujezinović 1998: 461.

činjenica da su ljudi posjećivali ovo mjesto u svrhu liječenja.³⁷ Pretpostavka je da se radi o mezarju s kraja 16. i početka 17. stoljeća.

Stanje mezarja

Predstavnici Zavičajnog muzeja – Visoko, Službe za urbanizam, stambeno-komunalne poslove i katastar nekretnina Općine Visoko i Esad Durajlić izašli su na teren radi pregleda stanja mezarja u aprilu 2016. godine.³⁸ Tom prilikom je konstatovano da se na uskom potezu blage uzvisine, na užem prostoru nalaze skoncentrisana dva uspravna nišana (uzglavni i nožni) većih dimenzija, bez natpisa, te u neposrednoj blizini još dva nišana približno istih dimenzija, položena horizontalno i dobrim dijelom zarasla u travu. Također, u blizini je uočen i jedan kraći fragment uspravnog nišana (Sl. 7).

Još 7–8 nišana djelimično utonulih u zemlju razbacano je mjestimično po padinama brežuljka. Uglavnom se radi o manjim kamenim fragmentima sa jednim prepoznatljivim nišanom u obliku stele / preslice.³⁹ U mezarju nisu uočeni nišani sa natpisima.

Dosadašnja zakonska zaštita i prijedlozi mjera zaštite mezarja

- Prema evidenciji Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta mezarje “Šehidova luka” je bilo evidentirano pod nazivom: *Groblje “Šehitova luka”* (“Šetova

---

³⁷ U narodnim predajama o vjerskim objektima, posebno mezarima šehida, gazija i istaknutih pobožnih ljudi, na cijelom prostoru BiH primjetna je raširenost vjerovanja da su to mjesta koja imaju poseban iscjeliteljski karakter; te su stoga bila vrlo posjećena u svrhu postizanja ispunjenja određenih želja i potreba. Ponekad vjerovanja i pojave vezane za njih odstupaju od islamske doktrine i u suprotnosti su s vjerskim kodeksima.

³⁸ Izlazak na teren je uslijedio nakon što je Esad Durajlić, 18. 2. 2016. god. podnio peticiju za proglašenje mezarja nacionalnim spomenikom BiH te je Mubera Pulo, ispred Zavičajnog muzeja bila zadužena za pripremu informacije o mezarju za potrebe vođenja postupka za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH.

³⁹ Prema informacijama Esada Durajlića, saradnika muzeja i autora knjige *Islamski sakralni spomenici iz osmanskog perioda na području općine Visoko* na parceli u neposrednoj blizini mezarja se nalazilo još 3–4 prelomljena nišana bez tariha koji prilikom izlaska na lokalitet, u aprilu 2016. godine, nisu zatečeni na licu mjesta.

luka”), *Tekija-Gračanica, Visoko* – Osmanski period, a u opisu stoji:

“Groblje situirano na putu iz ‘Tekije’ prema Gračanici, ispod Čajgrada. U njemu su sačuvani stari šehitski nišani bez turbana na kojima su isklesani tubasti mačevi. Navedeno dobro nije bilo upisano u Registar spomenika kulture Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine.”⁴⁰

- U studiji “Mogućnosti zaštite i uređenja kulturnohistorijskog naslijeđa na području opštine Visoko” groblje “Šehitova / Šetova luka” evidentirano je kao spomenik III kategorije.⁴¹
- U evidenciji kulturnohistorijskog naslijeđa na području općine Visoko muslimansko mezarje “Šehidova / Šetova luka” vodi se kao zaštićena zona spomenika II kategorije koji imaju lokalni značaj.⁴²
- U evidenciji kulturnohistorijskog naslijeđa na području općine Visoko – Značajni lokaliteti i graditeljske cjeline iz osmanskog perioda na području općine Visoko koje treba zaštititi muslimansko mezarje “Šehitova / Šetova luka” vodi se kao zaštićena zona III kategorije.⁴³
- Prema podacima Službe za urbanizam, stambeno-komunalne poslove i katastar nekretnina groblje / mezarje vodi se pod nazivom “Šetova luka” na parceli površine 3342 m² k. č. 1075 k. o. Bulčići. Mezarje je od 2002. godine vlasništvo Medžlisa Islamske zajednice Visoko.⁴⁴
- Lokalitet “Šehidova / Šetova luka” nalazi se na Listi peticija Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH pod brojem 07.3-35.1-5/2016-13 od 18. 2. 2016. godine.⁴⁵

---

⁴⁰ Podaci ustupljeni od Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, 19. 1. 2024. god. Akt Zavoda za zaštitu spomenika FBiH br. 07-40-4-1417-1/16 od 14. 4. 2016. god.

⁴¹ Studiju su pripremili kustosi Zavičajnog muzeja 1984. godine za potrebe izrade Prostornog plana Opštine Visoko za period od 1986. do 2000, odnosno 2015. godine. Studija nije štampana i dio je arhiva Zavičajnog muzeja.

⁴² Sl. glasnik Općine Visoko, br. 7/2003.

⁴³ Sl. glasnik Općine Visoko, br. 5/2015.

⁴⁴ Esad Durajlić (1928–2022), dipl. ing. šumarstva iz Visokog, bio je inicijator otkupa parcele od porodice Lazarević iz naselja Lužnica te je u saradnji sa Medžlisom Islamske zajednice Visoko prikupio sredstva i otkupio parcelu u korist MIZ Visoko 2002. godine.

⁴⁵ Akt Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika br. 05.2-35.2-10/16-63 od 31. 3. 2016. god. dostavljen Zavičajnom muzeju – Visoko po predmetu: Mezarja u Lužnici i

- Nužno je ograditi mezarje i izvršiti sanaciju / konzervaciju nišana.
- Nišane položene i zarasle u travu uspraviti i izvršiti postupak primarne zaštite / konzervacije.

Sl. 7. Mezarje "Šehidova / Šetova luka"
(Fotodokumentacija Zavičajnog muzeja – Visoko)

Nakon potpisivanja sporazuma o saradnji Muzeja Sarajeva i Zavičajnog muzeja – Visoko krajem 2022. i u ljeto 2023. godine je, uz finansijsku podršku Fondacije "Visoki" iz Visokog, izvršeno uređenje lokaliteta mezarja. Tom prilikom se, pored čišćenja od korova i rastinja, pristupilo i djelimičnoj konzervaciji nišana *in situ*, te se determinirao

---

Podvincima, općina Visoko – zahtjev za dostavu dokumentacije; Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, Lista peticija gradovi/općine; <http://kons.gov.ba/data/Novi%20dokumenti/Peticije/peticije-opcine-07.02.2023.pdf>

tačan broj mezara, precizirale lokacije i snimili i evidentirali njihovi ostaci. Na ovaj način došlo se do impozantne brojke od čak 116 mezara kako sa cijelim tako i djelimično oštećenim nišanima.⁴⁶

Mezarje “Radovan” ili “Piromansko” u Podvincima

Iz podataka koje nalazimo u popisima Bosanskog sandžaka iz osman-skog perioda nalazimo vrlo vrijedne informacije o naseljenosti i broju stanovnika. U prvom popisu bosanskog sandžaka iz 1468/9. godine registrovano je selo Podvince u visočkoj nahiji sa 13 domaćinstava i 1 neoženjenim. Prema popisu iz 1489. godine u Podvincima je nastanjeno 18 hrišćanskih kuća i 3 muslimanske kuće te 4 neoženjena muslimana. Popisom iz 1570. godine u Podvincima je evidentirano 20 muslimanskih kuća i 1 kršćanska. Prema podacima iz popisa 1604. godine u Podvincima je evidentirana 31 kuća muslimana, 10 neoženjenih i bez ijedne kršćanske kuće.⁴⁷

Stanje mezarja

Mezarje u Podvincima smješteno je na uzvisini iznad sela i jedno je od prostorno najvećih na području općine Visoko. Zbog velike površine mezarja nišani su raspoređeni po padinama brežuljaka. U neposrednoj blizini mezarja nalazi se zaselak nesvakidašnjeg naziva Piromani te se u narodu za mezarje koristi naziv “Piromansko mezarje”.⁴⁸ U općinskim knjigama lokalitet se zove Radovan. Mezarje je još uvijek aktivno (Sl. 8).

Izlaskom na lokalitet u aprilu 2016. godine⁴⁹ utvrđeno je sljedeće:

---

⁴⁶ Više: Elaborat “Mezarje Šehidova / Šetova luka”. Stručni tim: Mirsad Avdić, Adnan Muftarević, Đenana Ganić, Tarik Silajdžić i Nejla Burko, Visoko, 2023. Detaljan izvještaj o rezultatima radova na uređenju mezarja očekuje se u narednom periodu.

⁴⁷ Čar-Drnda 1991: 210, 218, 233, 237.

⁴⁸ Više: Filipović 1928: 279.

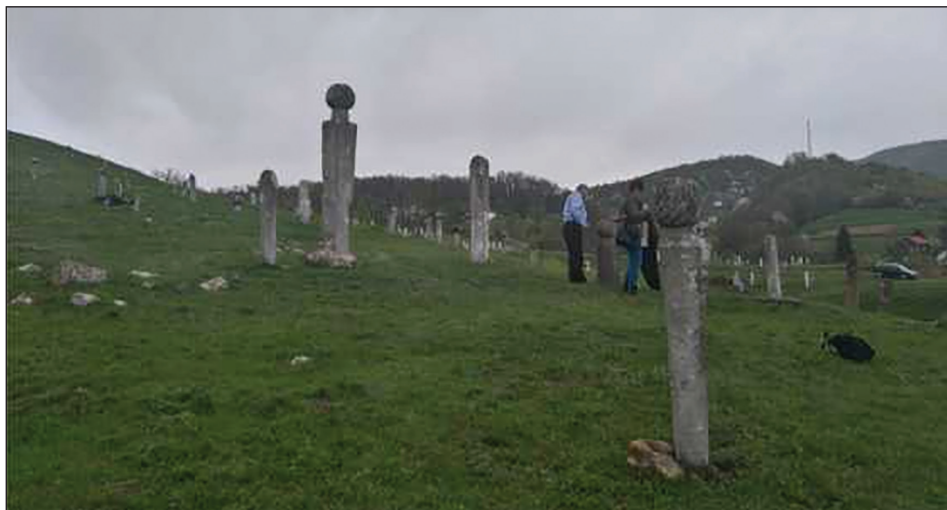
⁴⁹ Izlazak na teren je uslijedio nakon što je Esad Durajlić, 18. 2. 2016. god. podnio peticiju za proglašenje mezarja nacionalnim spomenikom BiH te je Mubera Pulo ispred Zavičajnog muzeja bila zadužena za pripremu informacije o mezarju za potrebe vođenja postupka za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH.

U mezarju ima petnaestak starih nišana sa turbanima i jedan derviški nišan sa turbanom u vidu čunja. Na nekoliko nišana uklesan je tarih sa slabo vidljivim tekstom. Također, na nekoliko nišana uklesane su sablje. Mezarje je ograđeno i redovno se održava. Kompletna parcela s mezarjem vlasništvo je Medžlisa Islamske zajednice Gračanica.

Na osnovu starih nišana bez tariha, te nekoliko nišana sa uskim turbanima na vrhu koji ne prelaze širinu stuba sa uklesanim sabljama, može se zaključiti da se radi o mezarju s kraja 16. i početka 17. stoljeća.

Milenko Filipović spominje ovo mezarje navodeći: “Muslimanska su groblja na Radovanu pod Piromanima; kod turbeta se kopaju Muhamedagići, a kod džamije oni za koje se plati.”⁵⁰

Mehmed Mujezinović, pak, navodi sljedeće: “U groblju u Podvincima na dva nišana su isklesane samo godine, i to na jednom 1040 (1630), a na drugom 1066 (1655), dok je na trećem sljedeći tekst: – Siromah Husejin efendija, godine 1053. (1643) –. Sa druge strane ovog nišana su riječi: – Lailahe ilelah Muhamedun resululah –. Džamiju u Podvincima je, prema predaji, podigla djevojka koja je prodala svoje ruho. U Podvincima su i dva turbeta. U jednom je, po sačuvanoj legendi, sahranjen neki Gazi Malkoč Feruh, a u drugom neki Arap. Oba turbeta su sasvim jednostavne drvene gradnje.”⁵¹

Sl. 8. Mezarje “Radovan” / “Piromansko”
(Fotodokumentacija Zavičajnog muzeja – Visoko)

⁵⁰ Filipović 1928: 550.

⁵¹ Mujezinović 1998: 462.

Dosadašnja zakonska zaštita i prijedlog mjera zaštite mezarja

- Prema evidenciji Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta “Piromansko mezarje” u Podvincima, općina Visoko, nije bilo evidentirano i zaštićeno od strane Zavoda za zaštitu kulturnohistorijskog i prirodnog naslijeđa Bosne i Hercegovine.⁵²
- U studiji “Mogućnosti zaštite i uređenja kulturnohistorijskog naslijeđa na području opštine Visoko” kao spomenik II kategorije uvršteno je groblje, džamija i turbe u Podvincima.⁵³
- U evidenciji kulturnohistorijskog naslijeđa na području općine Visoko staro muslimansko mezarje oko džamije i turbe registrovani su kao zaštićena zona objekata i lokaliteta II kategorije.⁵⁴
- U evidenciji kulturnohistorijskog naslijeđa na području općine Visoko – Značajni lokaliteti i graditeljske cjeline iz osmanskog perioda na području općine Visoko koje treba zaštititi, pod rednim brojem 32. na lokaciji uz džamiju registrovano je: džamija, mezarje i dva turbeta u Podvincima kao zaštićena zona II kategorije.⁵⁵
- Prema podacima Službe za urbanizam, stambeno-komunalne poslove i katastar nekretnina groblje / mezarje pod nazivom “Radovan” vodi se na parceli površine 17537 m² k. č. 761 k. o. Bulčići. Mezarje je vlasništvo Medžlisa Islamske zajednice Gračanica.
- Lokalitet “Piromansko” ili “Radovan” groblje nalazi se na Listi peticija Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH pod brojem 07.3-35.1-5/2016-12 od 18. 2. 2016. godine.⁵⁶

⁵² Podaci ustupljeni od Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, 19. 1. 2024. god. Akt Zavoda za zaštitu spomenika FBiH br. 07-40-4-1417-1/16 od 14. 4. 2016. god.

⁵³ Studiju su pripremili kustosi Zavičajnog muzeja 1984. godine za potrebe izrade Prostornog plana Opštine Visoko za period od 1986. do 2000, odnosno 2015. godine. Studija nije štampana i dio je arhiva Zavičajnog muzeja. U samoj studiji, kad se govori o Podvincima, navode se staro muslimansko groblje kod džamije u Podvincima u kojem ima i stećaka, zatim groblje u Podvincima i groblje sela Bukovik u Podvinačkom kraju, te dva turbeta, jedno u samim Podvincima i drugo u Radinićima.

⁵⁴ Sl. glasnik Općine Visoko, br. 7/2003.

⁵⁵ Sl. glasnik Općine Visoko, br. 5/2015.

⁵⁶ Akt Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika br. 05.2-35.2-10/16-63 od 31. 3. 2016. god. dostavljen Zavičajnom muzeju Visoko po predmetu: Mezarja u Lužnici i Podvincima, općina Visoko – zahtjev za dostavu dokumentacije; Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, Lista peticija gradovi/općine; <http://kons.gov.ba/data/Novi%20dokumenti/Peticije/peticije-opcine-07.02.2023.pdf>

Budući da je mezarje aktivno, treba nastaviti sa dosadašnjim održavanjem koje je na zadovoljavajućem nivou.

Zaključak

U urbanom dijelu Grada Visoko kao i na širem gradskom području sačuvano je vrlo malo kulturnohistorijskih spomenika iz osmanskog perioda u izvornom obliku. Skoro da se radi isključivo o objektima sakralne arhitekture, džamijama i turbetima, koji nemaju autentičan izgled iz vremena nastanka. Jedino stara muslimanska mezarja sa svojim starim nišanima imaju očuvan izvorni izgled.

Tri stara mezarja koja su predmet ovog rada: "Tekija" / "Na tekiji" i "Šehidova / Šetova luka" u naselju Lužnica te "Piromansko" / "Radovan" mezarje u Podvincima, nalaze se na listi peticija za proglašenje nacionalnim spomenicima Bosne i Hercegovine. U Odluci o provođenju prostornog plana Općine Visoko za period od 2014. do 2034. godine na području općine Visoko, pored navedena tri, evidentirano je još 28 starih muslimanskih mezarja u kategoriji *Značajni lokaliteti i graditeljske cjeline iz osmanskog perioda na području općine Visoko koje treba zaštititi*.⁵⁷

Zbog starine, spomeničkih, kulturnohistorijskih i umjetničkih vrijednosti, pet mezarja na području općine Visoko evidentirano je u I kategoriji zaštićenih kulturnohistorijskih spomenika, osam mezarja je u II kategoriji te šesnaest mezarja u III kategoriji. Dva mezarja – mezarje uz Tabhansku džamiju, zajedno s džamijom, i harem sa nišanima uz staru džamiju u Goduši – nacionalni su spomenici Bosne i Hercegovine od 2003, odnosno 2016. godine.

Imajući u vidu gore navedeno, neophodno je da se uradi elaborat o mogućnosti i opravdanosti nominiranja još pet mezarja iz I kategorije na teritoriji grada Visoko na listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine. Potvrda tome je i činjenica da je jedno od mezarja I kategorije već proglašeno nacionalnim spomenikom (staro mezarje uz džamiju u Goduši), dok se jedno nalazi na Privremenoj listi nacionalnih spomenika BiH (mezarje uz Alaudin Kebir / Šadrvansku džamiju). Na ovaj način bi se mezarja sa starim nišanima zaštitila od devastacije i propadanja, te nesavjesnog odnosa pojedinaca prema ovoj vrijednoj kulturnoj baštini.

⁵⁷ Sl. glasnik Općine Visoko, br. 5/2015.

Popis zaštićenih muslimanskih mezarja na području Visokog sa kategorizacijom⁵⁸

Nacionalni spomenik BiH

1. Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine broj: 08.2-6-801/03-9 o proglašenju graditeljske cjeline – Tabačka (Tabačica) džamija u Visokom obuhvaćeno je i mezarje uz *Tabhansku* džamiju.⁵⁹
2. Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine broj: 07.5-2.3-42/19-7 o proglašenju graditeljske cjeline – Stara džamija sa haremom u Goduši obuhvaćeno je i mezarje uz *Staru džamiju*.⁶⁰

I kategorija

1. Staro mezarje u Stuparićima
2. Mezarje u Vidovićima – Šehitsko mezarje
3. Staro mezarje “Debeli nišani” Hlapčevići
4. Mezarje, šadrvan i džamija Alaudin Kebir / Šadrvarska (nalazi se na privremenoj listi nacionalnih spomenika BiH)
5. Mezarje uz Hadži Muruvetovu džamiju na Kraljevcu

II kategorija

1. Veliko mezarje kod mosta na rijeci Bosni
2. Staro mezarje u Zbilju
3. Dva mezarja u Lisovu: “Svatovsko” i “Starčevo groblje”
4. Mezarje i dva turbeta u Švrakinim kahvama, Topuzovo Polje
5. Mezarje u Tramošniku
6. Mezarje u Goruši, Gračanica
7. Mezarje uz džamiju u Podvincima
8. Mezarje i turbe uz džamiju Saračicu u Visokom

---

⁵⁸ Popis je nastao na osnovu Odluke o provođenju prostornog plana Općine Visoko za period od 2014. do 2034. godine, Sl. glasnik Općine Visoko, broj 5/15, 29–44.

⁵⁹ Sl. glasnik BiH, br. 12/04.

⁶⁰ Sl. glasnik BiH, br. 47/16.

III kategorija

1. Staro mezarje u Grajanima
2. Mezarje na brijegu Smrekatnica kod sela Dvor
3. Staro mezarje Zagorice – Svatovsko
4. Staro mezarje u Džindićima
5. Džamija i mezarje u Radovlju
6. Mezarje sa turbetom u Seoči (Donja Seoča)
7. Mezarje u Arnautovićima
8. Staro mezarje u Uvorićima
9. Mezarje “Debelih nišana” ili “Veliki nišani” u Gračanici
10. Mezarje u Velikom Čajnu
11. Mezarje u Lozniku uz džamiju
12. Mezarje u Vjesolićima (naselje na granici općine – općina Breza)
13. Mezarje “Na Tekiji” u Lužnici
14. Mezarje “Šehidova / Šetova Luka” u Lužnici
15. Mezarje “Debeli Hrastovi”
16. Mezarje uz džamiju na Percu u Visokom

Bibliografija

Neobjavljeni izvori

Arhivska građa Zavičajnog muzeja – Visoko

Arhivska građa gospodina Esada Durajlića (1928–2022), ustupljena Zavičajnom muzeju – Visoko za potrebe pripreme projekta “Sanacija, revitalizacija, restauracija i konzervacija starog muslimanskog mezarja *Tekija* u Lužnici”, decembra 2016. god.

Informacije za UO Zavičajnog muzeja, januar–decembar 2003. god.

Studija o mogućnostima zaštite i uređenja kulturno-istorijskog naslijeđa na području opštine Visoko, Zavičajni muzej – Visoko, 1984.

Elaborat “Mezarje Šehidova / Šetova luka”. Stručni tim: Mirsad Avdić, Adnan Muftarević, Đenana Ganić, Tarik Silajdžić i Nejla Burko, Visoko, 2023.

Literatura

Aličić, A. (2008): *Sumarni popis sandžaka Bosna iz 1468/69. godine*, Islamski kulturni centar Mostar, Mostar.

Čar-Drnda, H. (1988): “Teritorijalna i upravna organizacija visočke nahije do početka 17. stoljeća”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, Vol. 37, Sarajevo, 185–195.

Čar-Drnda, H. (1990): “Visoko u sastavu Osmanskog carstva – XV i XVI stoljeće”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, Vol. 40, Sarajevo, 193–217.

Čar-Drnda, H. (1991): “Demografsko kretanje, socijalni i konfesionalni sastav stanovništva u visočkoj nahiji”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, Vol. 41, Sarajevo, 195–247.

Durajlić, E. (2012): *Islamski sakralni spomenici iz osmanskog perioda na području Općine Visoko*, Medžlis IZ Visoko, Zavičajni muzej – Visoko, Fondacija “Visoki”, Visoko.

Filipović, M. (1928): *Visočka nahija, naselja i poreklo stanovništva*, Knjiga 25, Srpska kraljevska akademija, Beograd.

Handžić, A. (2000): *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604*, SV. I/2, Bošnjački institut Zürich, Odjel Sarajevo, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo.

Husić, A. (2022): “Visoko i okolina u vrijeme osmanske vladavine: upravna organizacija, konfesionalne, demografske i privredne prilike”, u: *Visoko i okolina kroz historiju 2*, JU “Zavičajni muzej” Visoko, Visoko, 85–90.

- Kreševljaković, H. (1934): "Visoko", *Novi behar, list za pouku i zabavu*, godina VIII, br. 5–7, Islamska dionička štamparija, Sarajevo, 77–86.
- Kreševljaković, H. (1938): "Džamija i vakufnama Muslihuddina Čekrekčije", *Glasnik IVZ Kraljevine Jugoslavije*, br. 1, Prvi naib za vrhovno starješ. IVZ u Sarajevu, Sarajevo, 17–38.
- Mujezinović, M. (1998): *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, Knjiga I, "Sarajevo–Publishing", Sarajevo.
- Mujezinović, M. (1998): *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, Knjiga II, "Sarajevo–Publishing", Sarajevo.
- Službeni glasnik Općine Visoko, broj 5/2015.
- Šabanović, H. (1952): "Dvije najstarije vakufname u Bosni", *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom*, II, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 5–38.
- Škaljić, A. (1979): *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, "Svjetlost", OUR Izdavačka djelatnost, Sarajevo.

Summary

Old Muslim cemeteries in Lužnica and Podvinci near Visoko: state of the cemetery and protection measures

In the urban part of the town of Visoko, as well as in the wider area of Visoko, very few cultural and historical monuments from the Ottoman period have been preserved in their original form. These primarily consist of sacred architecture, mosques and turbets, that lack the authentic appearance from the time of their creation. Only the old Muslim cemeteries with their old nišans have preserved their original appearance.

The three old cemeteries that are the subject of this paper: “Tekija” / “Na tekiji” and “Šehidova / Šetova luka” in the settlement of Lužnica and “Piromansko” / “Radovan” cemeteries in Podvinci, are on the list of petitions to be declared national monuments of Bosnia and Herzegovina. The decision regarding the implementation of the spatial plan of the municipality of Visoko for the period from 2014 to 2034 includes, in the category of Significant Localities and Architectural Units from the Ottoman Period, another 28 old Muslim cemeteries that should be protected (Official Gazette of the Municipality of Visoko, No. 5/2015).

Due to their antiquity, monumental, cultural-historical and artistic values, five cemeteries in the territory of the municipality of Visoko are registered in Category I of protected cultural-historical monuments, eight cemeteries are in Category II, and sixteen cemeteries are in Category III. Two cemeteries – the ones next to the Tabhan Mosque, together with the mosque itself, and the harem with nišans next to the old mosque in Goduša, have been selected national monuments of Bosnia and Herzegovina since 2003 and 2016, respectively.

In the light of the above, it is necessary to conduct a study on the possibility and justification of nominating five more cemeteries from Category I in the territory of the municipality of Visoko for inclusion on the list of national monuments of BiH. This is supported by the fact that one of the Category I cemeteries has already been declared a national monument (the old cemetery next to the mosque in Goduša), while another is on the Provisional List of National Monuments of BiH (the cemetery next to the Alaudin Kebir / Šadrvarska mosque). This nomination would help protect the cemetery with the old nišans from devastation and deterioration, as well as from the unscrupulous attitudes of individuals toward this valuable cultural heritage.